

Földreform és zsidókérdés ^[1]

„A zsidóság térfoglalása földbirtokban és földbirtéletben ugyanannak a politikai rendszernek a mérlegét terheli, amely itt 1867 óta különböző elnevezés alatt, több-kevesebb engedékenységgel tűrte, hogy zsidók és egyéb idegenek foglalják el a szellemi, társadalmi és gazdasági élet vezető pozícióit, és szerezzenek maguknak földet is annyit, amennyit csak tudtak. [...] Így történhetett meg, hogy a világháború kezdetén már több mint kétfélmillió hold földterület volt a zsidóság tulajdonában, három és félmillióval pedig haszonbirték alakjában rendelkeztek.” (Kerék Mihály: A birtokpolitika és a zsidókérdés)

Bevezető

„A Centrál kávéház asztaltársaságánál ismerkedtem meg vele és barátoktunk össze; volt jó humora, kedélye, de alapjában véve azért bezárkózott ember volt. Csak zárójelben mondom, hogy Féja mindig töltött galambnak nevezte és gúnyolódott rajta. Nem volt robbanókény ember, lázadó természetű, az a típus volt, aki a rendszeren belül akart érvényesülni; nem lépett túl, nem lépett ki, mert nem akarta leváltani, fölrobbantani.”^[1] Kovács Imre,^[2] a népi mozgalom leginkább politikus alkattú tagja emlékezett ekképp Kerék Mihályra (1902–1990) Huszár Tibornak adott kései interjújában. Kovács visszaemlékezése nem a népi tábora (is) jellemző belső csipkelődések miatt érdekes, hanem elsősorban annak rögzítése miatt, hogy a népiek egyik kulcsfigurája szerint a Centrál kávéházban tanyázó „szabadcsapat” tagja lehetett egy rendszer-konformnak mondott agrárszakértő. Persze Kovács Imre nem volt teljesen igazságos jellemzésében. Itt most nem is az ő életét szintén keresztül-kasul szövő hivatalos kötődésekre (cserkészlet, *Teleki Pál* és *Szekfü Gyula*^[3] támogatása, stb.) gondolunk, hanem arra a tényre, hogy Kerék Mihályra visszatérő jelleggel hivatkoztak a népiek, sőt mondhatni, első számú agrárszakértőjüknek tekintették a figyelemre méltó karriert befutó fiatallembert.

Kétségtelen, a képzett mezőgazdász végzettségű Kerék olyan konzervatív egyesületekből érkezett meg a harmincas években a népiek holdudvarába, mint a Magyar Mezőgazdák Szövetsége, a Magyar Faluszövetség, az Országos Széchenyi Szövetség vagy a Magyar Gazdaszövetség, miközben Szekfü Gyula a *Magyar Szemle* munkatársai közé is meghívta az ambiciózus fiatallembert.^[4] A népiek lapjaiban (*Válasz, Kelet Népe*), illetve a Márciusi Frontban is közreműködő agrárszakíró 1939-ben jelentette meg élete fő művét, *A magyar földkérdést*, melyben a téma széleskörű áttekintése után – egyáltalán nem rendszerű módon – 3.23 millió holdnyi földterület szétosztását irányozta elő 370–380 ezer család számára, váltáság fejében.^[5] Kerék az első bécsi döntés után részt vett a visszacsatolt területek birtokrendezési munkálataiban, majd a falusi szegénységet segítő lakásakció, vagyis az Országos Népi- és Családvédelmi Alap (ONCSA) körül tünt fel szociális felügyelőként. Emellett vármegyei szociális tanácsadóként is működött, és a Műegyetemen, valamint a Közgazdasági Egyetemen tanított. A második világháború utolsó éveiben a *Kovrig Béla*^[6] körül szerveződő katolikus hitványszervezet reformmozgalom körül tünt fel.^[7] A kolozsvári egyetem rektoraként ténykedő Kovrig nevéhez fűződik az 1944 májusára elkészült vaskos program, mely a *Magyar társadalompolitika* címet kapta.^[8] A harmadik kötet megírása két miniszteri tanácsos (*Cser János, Tóth József*) mellett Kerék Mihály nevéhez fűződik. Az általa jegyzett *Szociális agrárpolitika* alighanem a Horthy-korszak utolsó kidolgozott agrárprogramja volt.^[9] Kerék 1945-ben a Kisgazdapártban próbált szerencsét, melynek képviseletében az 1945-ös földreform körüli munkálataiban is részt vállalt. Az Országos Földhivatal ügyvezető igazgatójaként ténykedett, és az Országos Földbirtokrendező Tanácsnak is tagja volt. Tisztségéről 1946 tavaszán köszönt le, megelégedve a földosztás körüli visszaéléseket és a kommunisták egyre durvább támadásait.^[10] Ezután – bár megérte a rendszerváltozást is – közéleti szerepet már nem vállalt.

Az alábbiakban közölt cikk a *Pethő Sándor*^[11] szerkesztette *Magyarság* 1938. április 15-i számában jelent meg. Ez az időszak mind a politikai élet, mind pedig a lap életében igen mozgalmas volt. Egy hónappal korábban Magyarország – az *Anschluss* következtében – Hitler Németországának szomszédja lett, ami jelentős mértékben felbátorította a náciarát magyar szélsőjobboldalt, mindenekelőtt a *Szálasi Ferenc* vezette nyilas mozgalmat. Másrészt ekkor került a magyar törvényhozás elé az első zsidótörvényként elhíresült törvényjavaslat, mely végül 20%-ban maximalizálta a szabadfoglalkozású állások és a tíz értelmiséginél többet foglalkoztató kereskedelmi, pénzügyi és ipari vállalatok esetében a zsidók arányát.^[12] Ezzel közel egy időben kezdtek el szállingózni hírek Pethő határozottan németellenes lapjának nyilas fordulatáról,^[13] ami 1938. május végén be is következett.^[14]

Kerék azonban még a „rég” *Magyarságban* vetette papírra gondolatait a birtokpolitika és a zsidókérdés összefüggéseiről. Megszólalásának apropója „a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról” címmel beterjesztett említett törvényjavaslat, illetve *Darányi Kálmán* azon bejelentése volt, melyben a miniszterelnök a földtulajdoncsere állami korlátozásának szigorítását körvonalazta. Kerék a miniszterelnöki tervezet elégtelennek tartotta az általa másfél millió holdra becsült zsidó birtokok és bérlemények paraszti kézre juttatására. A szerző a korabeli antiszemita közbeszéd nyelvezetét használta, amikor a „zsidóság túlsúlyának visszaszorításáról”, „a keresztény értelmiség térfoglalásáról” vagy a különböző területek „elzsidósodásáról”, illetve a „galíciái bevándorlók” és a zsidó protekciók történelmi argumentációba csomagolt problémájáról érkezett. Az antiszemita kitételek között mégis megbújt a lényeg: „szélesebb körű birtokpolitika esetén ilyen intézkedésre nem is volna szükség” – fogalmazott. Más szavakkal: „ha a földbirtok elzsidósodásának folyamatát meg akarjuk állítani, olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek legalább akkora mértékben érintik a keresztény birtokost is, mint a földszerezésre törekvő zsidót”.

Kerék pragmatikus viszonyult a zsidókérdéshez, vagyis míg a korabeli közbeszédhez mérten – retorikája ellenére – visszafogott álláspontot képviselt, a vágyott nagyszabású földreform érdekében kihasználandónak tartotta az ilyen irányú szociális redisztribúciót. Fontos hozzátenni, hogy a magyar közéletet beborító „faji” diskurzus ekkoriban még azokat is képes volt befolyásolni,^[15] akik nem, vagy csak vonakodva fogadták el a zsidóellenes törvényeket és rendeleteket.^[16] Kerék esetében mindazonáltal tartósan bizonyult a „zsidótematika”, és legkidolgozottabb, legtöbbet hivatkozott munkáján is nyomot hagyott (jóllehet itt közölt cikkére nem hivatkozik benne). Az 1939 februárjában a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége kiadásában megjelent, *A magyar földkérdés* című művében ugyanis kivételes kisajátítást irányzott elő „olyan esetben, ha a tulajdonos nem hivatásos gazda, vagy birtokát az elmúlt 50 éven belül szerezte. Ide tartoznak a zsidóság kezén levő földbirtokok is” – tette hozzá szűkszavúan, „a parasztság jogos földigényének kielégítését” hangsúlyozva.^[17] 1942-es, *A földreform útja* címet viselő munkájában szintén leszögezte, hogy az általa vágyott – keresztény és zsidó birtokost egyaránt érintő – földreformot a zsidótörvények által szankcionált birtokokon kell kezdeni.^[18] Pragmatizmusát visszaemlékezésében is köntörfalazás nélkül vállalta: „A zsidó birtokosok – érezve a veszedelmet – kedvező feltételekkel ajánlották fel földjeiket. Sikerült meggyőzni Keresztes Fischer belügyminisztert, hogy az ONCSA ellátmányából jelentékenyebb összegeket ilyen zsidó földek megszerzésére is fordíthassunk”^[19] – emlékezett az Országos Népi- és Családvédelmi Alap körüli közreműködésére.

Mindeközben a földkérdést egyre inkább a zsidókérdésben belül, vagyis a zsidónak minősített állampolgárok rovására igyekezett megoldani a kormányzat. A második zsidótörvény (1939. évi IV. törvénycikk) rendelkezése szerint a zsidónak minősítettek mezőgazdasági ingatlanjait a „fennálló korlátozásokra tekintet nélkül” lehetett „tulajdonul vagy kishaszonbirték céljára átengedésre kötelezni”. Ebből fakadóan a szintén a Telegi-kormány alatt elfogadott „kishaszonbirték alakításának, kisbirtokok és házhelyek szerzésének előmozdításáról s más földbirtokpolitikai rendelkezésekről” szóló 1940. évi IV. törvénycikk hivatkozott is a második zsidótörvényre a kisajátítandó területek kapcsán. A miniszterelnök összességében mintegy másfél millió kat. hold igénybevételét körvonalazta, ami a Horthy-korszak legkomolyabb agrárreformjának ígérték.^[20] A terveknek azonban csak a töredéke valósult meg. Már a Kállay Miklós vezette kormány idején szavazta meg a parlament a „negyedik zsidótörvényt” (1942. évi XV. törvénycikk), mely megtiltotta, hogy a zsidónak minősítettek mezőgazdasági ingatlanokat vásároljanak, sőt előírta a „zsidóbirtokok” állami kártalanítás fejében történő kisajátítását is. 1943 végéig az átengedésre kötelezett „zsidó mező- és erdőgazdasági ingatlanok” összterülete elérte a 751 000 holdat.^[21] Ennek ellenére a „zsidóbirtokokból” 1941-ig mindösszesen 38 000 kat. hold jutott a parasztság kezére, később pedig 16 000 kat. holdat irányoztak elő házhely céljára, melyből valamivel több mint 52 000 család részesülhetett.^[22]

Dokumentum

Kerék Mihály: A birtokpolitika és a zsidókérdés

^[2]

[Tovább a galéria oldalára](#) ^[3]

A zsidókérdés nálunk a gazdasági ágak körén belül elsősorban az ipari, kereskedelmi és pénzügyi foglalkozásokban jelentkezik, itt idézte elő azt a feszültséget, amelynek megszüntetésére most törvényes intézkedések történnék. A betérjesztett törvényjavaslat híven tükrözi vissza a közfelfogást, amely mindenekelőtt ezeken a területeken követeli a zsidóság túlsúlyának visszaszorítását és ezzel a keresztény értelmiség térfoglalásának előmozdítását. Sokkal kevesebb szó esett, mert a városi közvélemény előtt nem annyira szembetűnő, a zsidóság szerepéről a mezőgazdaságban a földtulajdon, de különösen a haszonbérlet terén, amely pedig az ország sok vidékén legalább annyira égető probléma, mint a városi értelmiség szempontjából az ipari és kereskedelmi pályák elzsidósodása. Természetesen a pozícióharc ott egészen más jellegű volt, mert hiszen a földéhes tömegekre nézve majdnem közömbös, hogy a nagybirtok vagy nagybérlet zsidó vagy keresztény kézben van-e, ha olyan viszonyok állnak fenn, hogy a falusi rétegek nagy része földhöz és bérlőhöz nem juthat. A zsidó vállalkozó szellem kihatásánál az adott lehetőségeket, amikor a keresztény földbirtokosok közömbösségétől és szociális érzékének hiányától támogatva, magának szerzi meg – tulajdonban vagy haszonbérletben – a földet az egyenlőtlen versenyben lemaradt parasztság elől. Nálunk tehát, ha a földbirtok elzsidósodásának folyamát meg akarjuk állítani, olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek földtulajdonost is sújtja, akinek földje áruba bocsátásakor esetleg a legjobb vevőkről kell lemondania. Természetesen csak akkor, ha a rendelkezést szigorúan végrehajlják, és nem tesznek kivételeket a befolyásos zsidókkal és földbirtokosokkal szemben.

A zsidóság térfoglalása földbirtokban és földbérletben ugyanannak a politikai rendszernek a mérlegelt terheléje, amely itt 1867 óta különböző elnevezés alatt, több-kevesebb engedékenységgel tűrte, hogy zsidók és egyéb idegenek foglalják el a szellemi, társadalmi és gazdasági élet vezető pozícióit, és szerezhessenek maguknak földet is annyit, amennyit csak tudtak. A századforduló esztendejében 526 külföldi honos 2.63 millió kat. hold földbirtokkal rendelkezett, ugyanakkor az üzletemberek és bevándoroltak birtokállománya 1.76 millió holdat tett. A földszerzők több mint kétharmada cseh, morva, német és galíciai volt, de akadtak közöttük bőven svájciak, szerbek, románok, belgák, sőt tengerentúliak is. A magyar föld mindenkinél eladó volt: még a nagy világlapokban is hirdetések jelentek meg, amelyek a magyarországi földszerzés könnyű lehetőségeinek megcsillogtatásával csábították ide a külföldi tőkepénzeseket. Természetesen legnagyobb mértékben a zsidóság vette ki részét ebben a honfoglalásban, egyrészt az üzleti életben meggazdagodott zsidóság, de nem csekély mértékben a Galícia felől frissen érkezett jövevény-elemek is. Az előbbieket tönkrement ősnemesi kastélyokba és uradalombokba telepedtek be, megszerezve ezzel a földesúri tekintély némely, inkább külső attribútumait, de politikai befolyását is. A galíciai bevándorlók pedig a pénz- és áruuzsora kimeríthetetlen forrásaival a parasztságot juttatták koldusbotra és állították a kivándorlás ultima rációja elé; amellet nagy mohósággal vetették magukat a közép- és nagybérletekre is. Így történhetett meg, hogy a világháború kezdetén már több mint kétfélmillió hold földterület volt a zsidóság tulajdonában, három és félmillióval pedig haszonbérlet alakjában rendelkeztek. Azóta nincs megbízható adatunk, de aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy Csonkamagyarország [1] területén most is legalább egymillió hold van zsidó földbirtokosok és feleannyi haszonbérlet kezén. Pedig közben végrehajtottunk egy birtokreformot, amelynek egyik célja éppen a zsidó tulajdonban levő birtokok jelentős részének fúdarabolása volt.

Tagadhatalan, hogy a földreform erősen megnyirbálta a zsidóság birtokállományát, ezt a veszteséget azonban hamar pótolta. Hiába voltak a földreformtörvényeknek birtokforgalmat korlátozó rendelkezései, ha nem is kifejezetten, de valójában a zsidóság birtokszerzésének megakadályozása végett, ezek úgyszólván semmi gyakorlati jelentőséggel nem bírtak. Az állam nem élt az elővásárlás jogával, nem is élhetett, mert az 1926-tól 1935-ig terjedő tíz esztendő alatt összesen alig hárommillió pengőt állított be költségvetésbe erre a célra, így a tulajdoncseréknek szabad folyást kellett engednie. Kik voltak a földszerzők? Túlnyomó részben olyanok, akik a háború utáni iparfejlesztő vámpolitika minden előnyét ki tudták használni s hatalmas vagyonuk egy részét földbirtokba fektették, még ha az a mezőgazdaság rossz konjunktúrája mellett kevés jövedelmet ígért is. Nagy gazdasági és politikai befolyásuk előtt ledől minden korlát s annyi földet vásárolhattak, amennyit csak akartak. Aztán hányan voltak olyanok, akik a földreform során kisajátított ingatlanok megváltási árának késpénzben kifizetett kétharmadából a válság okozta alacsony földárak mellett nagyobb birtokot szerezhettek, mint amekkorát elvettek tőlük? Az ember megdöbben, ha összehasonlítja az 1925. és 1935. évi gazdacímter lapjait, annyi az új földesúr, köztük sok olyan ismert név, akiről első pillanatra megállapítható, hogy a volt ősi birtokból származó földjeikhez nem örökösödés útján jutottak.

A miniszterelnök bejelentett reformja a birtokforgalom megszigorításáról negatív jellegű, mert csak védekezésre szorítkozik. De egyszersmind beismerése annak, hogy a jelenlegi birtokpolitika mellett nem lehet megakadályozni, hogy a föld "nemkívánatos" kezekbe kerüljön. A zsidóság földszerzési lehetősége az elmúlt években is tényleg csak annyit csökkent, amennyiben az állam a piacra kerülő birtok egy részét telepítési célra megvásárolta. Ez azonban nem jelentett komoly akadályt azoknak, akik pénzzel és még kevésbé azoknak, akik ezen kívül egyéb összeköttetésekkel is rendelkeztek. A tervezett intézkedés semmi esetre sem tekinthető tartós megoldásnak, mert ilyen módon sokáig nem lehet meggátolni, hogy valaki birtokát elidegenítse, ha történetesen sem az állam nem akarja megvásárolni, sem keresztény vevő nem jelentkezik. Szélesebb körű birtokpolitika esetén ilyen intézkedésre nem is volna szükség.

A zsidókérdéssel kapcsolatban talán még nagyobb fontossága van, hogy a nagybérletek helyén a lehető leggyorsabb ütemben kishaszonbérletek alakuljanak. A nagybérletek természetesen a mi agrárszociális viszonyaink között akkor sem volna kívánatos képlet, [1] ha túlnyomó része nem a zsidóság kezén volna, aminthogy a föld egyenletesebb megosztására törekvő birtokpolitikához is sokkal fontosabb érdekek fűződnek, mint a zsidó földtulajdon megszüntetése. A világháború kezdetén a 100–200 holdas bérletnek 27.1, a 200–1000 holdas bérletnek 62.0, az 1000 holdon felüli bérletnek 73.2 százaléka volt zsidó. A közép- és nagybérleteknek ma is jóval több mint a fele van zsidó kézben. De hát legyünk tárgyilagosak: a zsidóság hibáztatható-e ezért inkább, vagy a keresztény, sokszor nagyon is keresztény földtulajdonosok liberális magatartása és csekély szociális belátása, avagy az a szociális rendszer, amely lehetővé tette, hogy a nagybérlet a legpusztítóbb dekonjunktúrában is – nagybárra a védtelen munkásság bórén – nyereséges gazdálkodást folytassanak? A földreformtörvényeknek a kishaszonbérletek alakítására irányuló számos rendelkezései is írott malaszt maradtak: sőt a szövetkezeti földbérletek területe 1923-tól 1936-ig 51 000 holdról 29 000 holdra csökkent. Ellenben 648 nagybérlet (500 holdon felül) még ma is kerekén 900 000 holdon gazdálkodik, ezek között 29 különböző néven működő részvénytársasági földbérlet 158 000 holdat tart lekötve. A falusi kisemberek pedig alig tudnak nagyobb, előnyös bérletekhez jutni. Hiába van a bérletösszetevés forma, amely jól bevált, a bürokratikus nehézségek egyfelől, a megnemérés, bizalmatlanság és előítélet másfelől, rengeteg akadályt gördít a parasztság bérletszerzése elé. A zsidóság azonban mindmáig könnyen jutott bérletre vagy meglévő bérletének meghosszabbításához még olyan esetben is, amikor komoly kisigénylők jelentkeztek.

Nem kétséges tehát, hogy a zsidóság nagy térfoglalásáért a földtulajdon és a földbérlet terén, a magyar indolenciáját kell elsősorban okolni. Amíg a nép azt tapasztalja, hogy a tőkepénzes nagyvállalkozók hamarabb juthatnak földhöz, mint ő, s amíg ebben gyakran olyanoktól lát rossz példát, akiknek elől kellene járni a szociális kötelességteljesítés terén, alig hihet komolyan a zsidókérdés megoldásában. Pedig ez a földdel kapcsolatban sokkal egyszerűbb, mint az iparban és kereskedelemben, mert a magyar parasztság milliós tömegeiben készen áll az emberanyag, amely egy évszázad óta várja azt a pillanatot, hogy a föld megszerzése elől elháruljanak az akadályok. Ezt kívánja most is. A birtokforgalom megszigorítása lehet hatásos védekező eszköz, de birtokpolitikai szempontból csak akkor éri el célját, ha egyidejűleg gondoskodás történik arról is, hogy a piacra kerülő birtokok és bérletek a parasztság kezére juthassanak.

Az irat forrása: Magyarország, 1938. április 15. – *Eredeti, gépelt.*

[1] HUSZÁR TIBOR: *Beszélgétek*. H. n., é. n., 62.

[2] Kovács Imre (1913–1980): népi író, parasztpárti politikus. 1947-ben emigrált.

[3] Szekfű Gyula (1883–1955): történész, ideológus, 1945 és 1948 között diplomata (moszkvai követ).

[4] „...hivatásom a mezőgazdaság”. Kerék Mihály önéletrésze. *Korall*, 2000. május, 19–20. sz. 53–75.

[5] KERÉK MIHÁLY: *A magyar földkérdés*. Bp., 1939, 414., 422.

[6] Kovrig Béla (1900–1962): társadalomtudós, politikus. Teleki Pál bizalmi embere, majd kereszténydemokrata politikus. 1948-ban emigrált.

[7] Ehhez legújabbban: *Útkeresés két korszak határán. A Katolikus Szociális Népmozgalom 75. évfordulójára*. Szerk. KLESTENITZ TIBOR–PETRÁS ÉVA–SOÓS VIKTOR ATTILA. Agyagosszergény, 2019.

[8] *Magyar társadalompolitika*. I–II. Szerk. KOVRIG BÉLA. Kolozsvár, 1944. A kiadvány nem tévesztendő össze az immáron Amerikában (1954-ben) magánkiadásban megjelentetett, majd néhány éve Magyarországon is kiadott könyvvel. KOVRIG BÉLA: *Magyar társadalompolitika (1920–1945)*. Bp., 2011.

[9] Részletes bemutatását *Katolicizmus és földreform (1939–1945)* címmel készülő tanulmányomban végzem el.

[10] „...hivatásom a mezőgazdaság”... 74.; *Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk. KENYERES ÁGNES. Bp., 1967, I. kötet, 466. Vö. *Szabad Nép*, 1945. január 23. 3.

[11] Pethő Sándor (1885–1940): legitimista, náciellenes publicista, történész, a *Magyar Nemzet* alapító főszerkesztője.

[12] LADÁNYI ANDOR: Az első zsidótörvény megszületése. *Múlt és Jövő*, 2010. 2. sz. 102–121.

[13] MURÁNYI GÁBOR: Hólyagok ámokfutása. *HVG*, 2016. 42. sz. 42–44. Bővebben: PETHŐ TIBOR: *A Magyar Nemzet története*. Bp., 2018, 21–25.

[14] 1938. május 21-én jelent meg Ifj. virtsologi Rupprecht Olivér kiadótulajdonos *Jobbra!* című vezércikke a lapban. Rupprecht innentől főszerkesztőként is tevékenykedett, míg a nyilas főorganizátor Hubay Kálmán neve – mint felelős szerkesztő – 1938. május 29-én tűnt fel először az újság impresszumában. (Hubay A *történelem sodrában* címmel rögtön vezércikkkel jelentkezett.)

[15] Átfogóan lásd PELLE JÁNOS: *A gyűlölet vetése. A zsidótörvények és a magyar közvélemény 1938–1944.* Bp., 2001.

[16] A rendelkezést legfeljebb ideiglenes megoldásként elfogadó Bajcsy-Zsilinszky Endre szerint például a zsidóságnak ragaszkodnia kell a jogegyenlőséghez, de a túlzott gazdasági hatalmához „nem okos dolog görcsösen ragaszkodni még ma is, amikor megváltoztak az erőviszonyok és nagy keresztény, főleg pedig magyar, népi tömegek emberségesebb jövedelemmegosztást és igazságosabb társadalmi erőmegosztást szeretnének. Ez az, amit a jófajta zsidóságnak meg kellene értenie inkább ma, mint holnap. A maga érdekében is.” BAJCSY-ZSILINSZKY ENDRE: Nyugtalanító jelenségek. *Magyarország*, 1938. április 29. 5. Sajat lapjában még élesebben fogalmazott a kiscsapatpárti politikus. „Zsidókérdés és pedig súlyos zsidókérdés igenis van Magyarországon, a galíciai bevándorlást a legszigorúbban be kell szüntetni s a legfrissebb bevándorlókat lehetőleg ki is kell telepíteni az országból.” Uő: Szükség van-e világnézeti harcra? *Szabadság*, 1937. április 25. 1–2. Bajcsy-Zsilinszky „az új 80 százalékos »keresztény magyar« zárt számon belül” újabb 80%-os „zárt számot” követelt a „pedigrés fajmagyaroknak, akiknek nemcsak apjuk és anyjuk, de nagyapjuk és nagyanyjuk is kétségtelenül magyar fajú”. Uő: Magyar zárt számat a keresztény zárt számban. *Magyarország*, 1938. április 20. 1–2. Az 1944-ben a nyilasok által kivégzett politikus ugyanakkor a második zsidótörvényt már határozottan elutasította. BARTHA ÁKOS: *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet.* Bp., 2019, 306–310.

[17] KERÉK: *A magyar földkérdés...* 437–438.

[18] Az 1942. XV. törvény cikk vonatkozásában lásd uő: *A földreform útja.* Bp., 1942, 129.

[19] „...hivatásom a mezőgazdaság”... 72.

[20] ABLONCZY BALÁZS: *A miniszterelnök élete és halála – Teleki Pál (1879–1941).* Bp., 2018, 208., 238.

[21] Csósz László: Földreform és fajvédelem: a negyedik zsidótörvény végrehajtása. In: *A holokauszt Magyarországon európai perspektívában.* Szerk. Molnár Judit. Bp., 2005, 176–192.

[22] GYÁNI GÁBOR–KÖVÉR GYÖRGY: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig.* Bp., 2006, 314.

[23] A forrást eredeti formában, de a mai helyesírási szabályok szerint adom közre.

Címkék:

[földreform](#) ^[4]

[zsidóság](#) ^[5]

[zsidótörvény](#) ^[6]

[antiszemitizmus](#) ^[7]

[földosztás](#) ^[8]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 5. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/foldreform-es-zsidokerdes>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/foldreform-es-zsidokerdes>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/kerek-mihaly-a-birtokpolitika-es-a-zsidokerdes/magyarsagmitotaypetho193804pages199-1992-page-001.jpg>

[3] <https://www.archivnet.hu/kerek-mihaly-a-birtokpolitika-es-a-zsidokerdes>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/foldreform>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsidosag>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsidotorveny>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/antiszemitizmus>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/foldosztas>